

Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 Yaş)¹

Drawing Development of Children in Pre-School Painting Education (2-7 years)

Ulviye ÖZÖNDER AYDIN

Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi
Anabilim Dalı, Kastamonu

Makale Geliş Tarihi: 09.05.2017

Yayına Kabul Tarihi: 23.06.2017

Özet

Bu çalışmanın amacı, 2-7 yaş çocukların okul öncesi resim eğitiminde çizgisel gelişimlerini örnek resimlerden yola çıkarak göstermektir. Çalışmada, çocuk resimleri üzerine yapılmış araştırmalara ve okul öncesi çocuğunun çizgisel gelişim dönemlerini gösteren çizilmiş örnek resimlere yer verilmiştir. Çocuğun sanat eğitimi denince akla ilk olarak resim eğitimi gelir, çünkü hiçbir sanat dalı resim kadar çocuğun kendisini ifade etmesinde, kanıtlamasında ve dış dünyayı algılamasında etkili olmamıştır. Çocuk, çizdiği resimler ile bize arzularını, isteklerini anlatmakla kalmaz, iç dünyasını da bizlere açar. Sözle ifade edemediği duyguları ve olayları resim yoluyla anlatmaya çalışır. Çizdiği resimler, kendisinden bir parçadır ve resimlerini bir iletişim aracı olarak kullanır. Çocukların yaptıkları resimler bize sadece onlar hakkında bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda onların düşünce yapılarıyla, kendi yaşlıları ve yetişkinlerle olan ilişkilerini de yansıtabilmektedir. Resim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin bir ürünü olduğundan okul öncesi dönemde çok önemlidir. Çocuklar belli yaşlarda, benzer resimsel gelişim aşamaları geçirmektedirler. Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak sanatsal faaliyetlerinde de belirgin bir değişim dikkatimizi çekmektedir. Bu değişim çocuğun sanatsal gelişimi olarak adlandırılır.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, sanat eğitimi, çocuk resmi, çizgisel gelişim dönemleri

Abstract

The purpose of this study is find out that the drawing development of children 2-7 years in pre-school painting education by drawn sample pictures. The study includes research on paintings of children and drawn sample pictures, which are stages of drawing development of children in pre-school As for the art education of a child, painting education comes to mind first since no form of art is as effective as painting is in terms of children's expressing and proving themselves and perceiving the outside world. Moreover, children do not just tell us about their wishes and desires through pictures they draw, they also open their inner worlds to us. They try to explain the emotions and events that they cannot express with words through painting. The pictures they draw are a fragment of them and they use their pictures as a means of communication. The

1. Bu çalışmanın özeti, 27-29 Nisan 2016 tarihleri arasında düzenlenen 11. Ulusal Okul Öncesi Eğitimi Öğrenci Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

pictures they make do not only give us information about them but they also reflect their way of thinking and their relationships with their peers and adults. Thus, painting is very important in the pre-school period because it is the outcome of the child's own feelings and thoughts. Children are undergoing similar stages of pictorial development at certain ages. In line with their physical and mental development, a significant change in their artistic activities draws our attention. This change is called the artistic development of the child.

Keywords: Pre-school, art education, children's pictures, stages of drawing development

1. Giriş

Sanat; insanın hem öğrenme sürecinde hem de gelişim aşamasında en etkin alanlardan birisidir. Sanat ve çocuk birbirinden ayrılamayan, sürekli değişerek, gelişen, canlı ve etkin bir olgudur. Çocuğun sanat eğitimi denince akla ilk olarak resim eğitimi gelir, çünkü hiçbir sanat dalı resim kadar çocuğun kendini ifade etmesinde, kanıtlamasında ve dış dünyayı algılamasında etkili olmamıştır. Çünkü resim, çocuğun en doğal ifade araçlarından biridir. Dilsel becerileri henüz tam anlamıyla olgunlaşmamış olan çocuk için resim yapmak; kendiliğinden gelişen, istemli bir davranıştır. Resim yaptırmak için zorlamaya gerek yoktur. Beyin gelişimi, çocukta sanatsal faaliyetlere doğal bir ilgi uyandırır. Çünkü beynin yaratıcılık merkezi olan sağ lob; dilsel yetilerin ve analitik düşüncenin gelişmesini sağlayan sol loba göre daha önce ve hızlı gelişir (Cappacchione, 2012:30). Çocuk çizdiği resimler aracılığı ile iç dünyasını, bilinçdışı isteklerini, duygularını aktarır. Resim, çocuğun kendi duygu ve düşüncelerinin bir ürünü olduğu için okul öncesi dönemde çok önemlidir. Bu yüzden de çocuk psikolojisinin vazgeçilmez bir aracı olmuştur (Samurçay, 2006:24). Çocuk resimleri ile ilgili araştırmalar, akıl hastalarının resimlerine artan ilgi, Freud & Jung'ın çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. 1885 yılında Cooke, sanatsal gelişimin evrelerini tanımlayan bir makale yazmıştır. İtalyan çocukların resimleri üzerine gözlemlerini 1887 yılında yayınlayan Ricci, ilk çocuk resimleri koleksiyonunu oluşturmuştur. 1921 yılında Burt, insan resmi çizmeyi birkaç zekâ testinden biri olarak kullanmıştır. 1926 yılında Goodenough ve 1963 yılında Haris, insan figürü çizmede yaşla ilgili normları zekâ yaşıyla ilişkilendirerek araştırmışlardır. Koppitz ise, çocukların yaptıkları insan figürlerinin çocuğun ruhunu yansıttığını ileri sürmüştür (Malciodi, 2005:26). Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Avusturya'da Franz Çizek, sanatta “çocuk merkezci yaklaşımı” savunmuştur. Sigmund Freud'a göre ise sanat, terapik bir aktiviteydi. Daha ileri yıllarda “yaratıcılık”, “özgür deneyim”, “kendini anlatma” çocukların resimlerini açıklamada anahtar kelimeler haline gelmiştir. Bu resimler yaratıcı, estetik, ussal, toplumsal, bedensel tüm gelişmelerin hem itici gücü hem de göstergesi olmuştur. Çocuk çevreyle olan bütün yaşantılarını resimlerinde dile getirmektedir (Lowenfeld, 1965, Akt. Kırıçoğlu, 2002:55). Piaget'e göre; “Resim yapmak çocuk için simgesel bir oyundur. Çocuğun bu oyunda ortaya koyduğu şey onun duygusal ve düşünsel yaşamıyla ilgili imgelerdir” (Piaget, 1953, Akt. Kırıçoğlu, 2002:56). Piaget'in resim ve zihinsel gelişimle ilgili görüşleri, çocuk resmindeki gelişimci yaklaşımlarda hala ağır basmaktadır (Piaget & Inhelder, 1969, Akt. Yavuzer, 1998:24). Piaget ve Lowen-

feld, açık eğitimi savunarak, çok katı okul öğretimine karşı gelmişlerdir (Buyurgan & Buyurgan, 2007:37).

Çocuk resimleri ile ilgili önemli görüşlerin başında gelişim aşamalarına göre çocuk resmini sınıflandıran görüşler gelmektedir. Bu gelişim aşamalarını tanımlama konusunda özellikle ilk akla gelen isimler Kerschensteiner, Rouma & Luguet olmuştur. Kerschensteiner (1905), Almanya'daki okul çocuklarının binlerce resmi üzerinde yaptığı inceleme sonunda yaşları da göz önünde bulundurarak üç temel kategoriye ulaşmıştır. Bunlar: Şematik resim, görsel görünüşe göre çizilen resim ve üç boyutlu mekânı temsil eden resimlerdir. Rouma (1913) ise okul çocuklarının resimlerini zaman içinde incelemiş ve insan figürünün resmedilmesinde birbirinden farklı 10 evre belirlemiştir. Bu ilk sınıflandırmaların en önemlisi Luguet (1913-1927) tarafından yapılmıştır. Beş gelişim evresinden bahsederek, çocuk resminin bir iç zihinsel modele dayandığını varsaymıştır. Luguet'in "Saf Karalama", "Yorumlu Karalama", "Başarısız Gerçekçilik", "Zihinsel Gerçekçilik", "Görsel Gerçekçilik" adını verdiği bu gelişme dönemleri klasik bir nitelik taşımaktadır. Lowenfeld (1939) ise, sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesinin, sağlıklı bir duygusal gelişme açısından temel önemi olduğuna inanmaktadır (Yavuzer, 1998:22-23-25). 20. yüzyılın en dikkat çekici araştırmacılarından birisi de Maria Montessori'dir. Çocuk doktoru olan Montessori, araştırmalarında; çocukların hayal gücünü, yaratıcılığını geliştirmek, deneyerek, yaşayarak öğrenme becerilerini kazandırmayı hedeflemiştir. Eğitim dünyasında Dewey ile birbirlerini etkilemişlerdir (Artut, 2006:118). Dewey'de, sanatın "bir deney" olduğunu savunarak, özgür düşünen bireyler yetiştirmek için önemli bir araç olduğunu savunmuştur.

Çocuk resimlerinin sistematik bir gelişme çizgisi izlediğine ilk dikkatleri çeken Gustaf Britsch'tir. Britsch, bu resimlerin kendi kuralları içinde basitten karmaşığa doğru organik bir biçimde geliştiğini söylemektedir (Kirişoğlu, 2002:75). Çocuk resmini gelişimci yaklaşımla açıklayan Cyril Burt ise, çocuk resmindeki aşamaları şöyle sıralamıştır: Karalama Evresi, Çizgi Evresi, Betimleyici Simgesellik, Betimleyici Gerçekçilik, Görsel Gerçekçilik, Gerileme Evresi ve Sanatçı Yanın Yeniden Canlanma Evresi (Yavuzer, 1998:26).

Lowenfeld, sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesinin, sağlıklı bir duygusal gelişme açısından temel önemi olduğuna inanmıştır. Gelişim dönemleri konusunda en sistematik ve aynı zamanda geçmişten günümüze en çok kabul gören yaklaşım Lowenfeld'in sıralaması olmuştur (Kirişoğlu, 2002:75). Bu sıralama şöyledir:

1. Karalama Dönemi (2-4 yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)
3. Şematik Dönem (7-9 yaş)
4. Gerçekçilik Dönemi (9-11 yaş)
5. Mantık Dönemi (11-13 yaş)

Sanat Eğitimi ve yaratıcılığın 1940’li ve 50’li yıllarda birlikte anılmasına Lowenfeld ve Amico öncülük etmişlerdir. Çocukların kendilerini anlatmada özgür bırakılması ve öğretim adına kısıtlanmamaları “yaratıcılık” adına başlıca söylemleri olmuştur. Geleneksel görüşlerin bir kısmı, çocukların çizgilerini zihinsel kavramlarla açıklarken, bir kısmı da güdülere ve çizimin duyguları ifade eden yönüne ağırlık vermişlerdir(Yavuzer, 1998:23). 1830’lu yıllarda Almanya’da, çocukları ilk sanatsal etkinliklerle tanıştıran Frobel anaokulunun kurucusu, Friedrich Frobel olmuştur. İngiltere’de ise ilk anaokulunun kurucusu olan Margaret Macmillan çocukların kendilerini ifade etme yolları ile ilgilenmiştir. Sanatsal ifadelerin çocukların hayal güçlerinin bir ürünü olduğunu belirtmiştir.

2. Çizgiyle İlk Tanışma, Karalama Dönemi (2-4 Yaş)

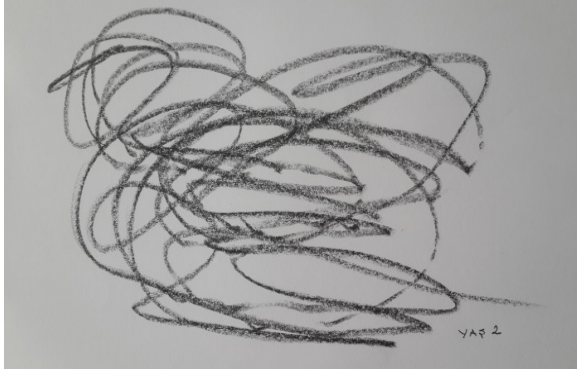
Çocuğun sanatsal gelişiminde, sanatsal üretiminin ilk evresi çizgilerle başlar. İlk insandan itibaren ilk çizgiler bütün sanatsal betimlemelerin temelini oluşturmuştur. Bu dönem birçok eğitimci tarafından karalama dönemi olarak adlandırılmaktadır. Piaget bu dönemi “Karalama Öncesi Evre” olarak tanımlamaktadır. Yaklaşık iki yaşında çocuğun ilk çizgileriyle başlayan karalama dönemi (Resim 1), yine yaklaşık dört yaşında ilk simgenin ortaya çıktığı zamana kadar sürmektedir (Kırıçoğlu, 2002:76). Çocuklar çizmeye bazı eğitim araştırmacılarının ve kişilerin “karalama” olarak nitelendirdikleri bir tarzla başlarlar. Bu dönem henüz gözlerin ve ellerin birbirine tam olarak uyum sağlayamadığı, çizimlerin herhangi özel bir nesneye ya da fikre yönelmediği, çizimin çocuk tarafından tanımlanmadığı bir dönemdir. Bu dönem kassal eşgüdümün geliştiği ve çocukların el ve göz etkinliklerini uyumlu hale getirmeye çalıştığı bir zamandır (Collado, 1999:5).

Resim 1. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

Karalama döneminde tüm çocuklar, ellerine geçen her türlü iz bırakıcı ve çizici araçla (tebeşir, kalem, kömür, pastel ve ruj gibi) bilinçsizce duvar, kapı, yer, masa,

örtü gibi her yere bir şeyler çizmeye çalışırlar. Çocuk kalemle rastlantısal olarak bulduğu ilk çizgiyi çizmeyi başararak bu eylemi tam bir beceriye dönüştürene kadar tekrarlamaktan büyük zevk alır. Zamanla el kasları gelişen çocuk dikey çizgilerden yatay çizgilere, sonra da eğrilere geçecektir. Bu evrelerden sonra çocuk döndürme hareketiyle yuvarlaklar, spiraller çizmeyi keşfedecektir (Resim 2).

Resim 2. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

Çocuğun bu dönemde tamamen rastlantı sonucu verdiği anlamla resim arasında hiçbir ilişki yoktur. Bu nedenle Luguët bu evreye “rastlantısal gerçekçilik” adını vermiştir. Çocuk sosyal çevrenin de etkisiyle her şeyin bir adının olması gerektiğini hissetmekle birlikte henüz bu yaşlarda şekil- anlam beraberliğini başarabilecek duruma gelmemiştir (Samurçay, 2006:26). Genelde araştırmacılar, ilk dönem karalamalarının çocuğun herhangi bir şeyi temsil etmek niyetiyle yapılmadığında birleşmektedirler. Luguët ve Piaget, ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve alıştırma olarak görmektedirler.

Çocuğun bir buçuk yaş ile 4 yaş arasındaki döneminde ilk görsel imajın belirlediği, çizgilerde hızlı bir gelişimin olduğu dikkati çeker. Genel anlamda bu karalamalar üç ana kategoride toplanır. Bunlar;

1. Kontrolsüz Karalamalar,
2. Kontrollü, isimlendirilen karalamalar,
3. Bir rahatsızlığı dile getiren karalamalar ya da çizgilerdir (Edt. Alakuş & Mercin, 2009:126).

Kâğıt üzerinde kalemle yaptığı iz çocuğun ilk başarısıdır. Bu faaliyetten haz duyan çocuk sürekli olarak karalama yapmak ister. Karalama şeklindeki çizimleri çocuğun zihinsel, duygusal ve coşkusal gelişimini yansıtır. Çocuğun kaslarına egemenliği arttıkça, çizgilerin yönünün de denetim altına girdiğini görürüz. Karalamalar artık daha amaçlı ve sistemlidir. Çocuk yalnızca kalemi elinde tutmaktan doğan haz yerine, yaptığı işten büyük zevk almakla, tekrar tekrar aynı şeyi çizmeye çalışmaktadır. An-

cak hala sonuç onun için önemli değildir, önemli olan süreçtir. Bir şey yaratma kaygısı değil, asıl olan kendisini anlaşılabılır kılmaktır (San, 1977:96).

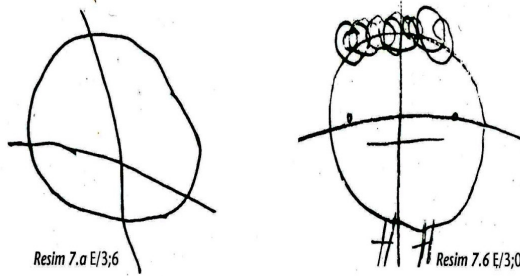
Kellogg 1969 yılındaki çalışmasında, 2 ile 3 yaş arasındaki çocukların karalamalarını analiz ederek 20 temel karalamaya ulaşmıştır (Resim 3). Noktadan düzgün olmayan daireye kadar değişik karalamalar belirlemiştir. Kellogg'a göre birleşen şekiller arasında en anlamlı olanı bir yuvarlağın içerisinde çizilmiş çapraz ya da karşılıklı iki çizgiden oluşan mandalalardır (Resim 4). Daha sonra bu mandalalar çocukların karalamalarında birçok şeklin temelini oluşturacaktır (Kellogg, 1970:64-73). Çocuk resimlerini sistemleştiren Kellogg, okul öncesi çocuğun çizgisel gelişimine en ilginç açıklamayı getirmiştir. Çizgilerin doğal bir süreç içinde birbirinden etkilenecek geliştiğini söylemektedir. Bu gelişimde çocuk bir düzen ve bir uyum aramaktadır (Kellogg, 1969, Akt. Kırıçoğlu, 2002:76). Kellogg (1970), çocuğun resimden aldığı zevki "motor" ve "görsel" zevk olmak üzere ikiye ayırmıştır. Motor zevk; çocuğun karalama yaparken aldığı zevk, görsel zevk ise çizim veya karalamanın sonucunu incelerken aldığı zevktir (Yavuzer, 1998:27).

Bu dönemde parmaklarını iyi kullanamayan çocuk bazen de çift elini birden kullanır. Karalama faaliyetiyle ellerinin kas gelişimi gelişen çocuk artık bu dönemin sonuna doğru insan figürü çizmeye çalışır. Bu çizimler oldukça basit ve eksiktir. 3 yaş çocuğu basit bir şekilde insan resmini kafa olarak çizer. Bu kafanın içine gözler, ağız ve burunu yerleştirir.

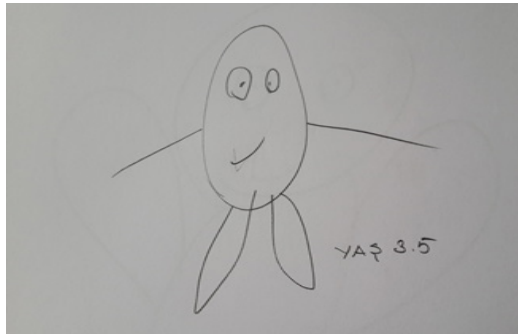
Karalama 1	.	Nokta
Karalama 2		Tek dikey çizgi
Karalama 3	—	Tek yatay çizgi
Karalama 4	— / —	Tek çapraz çizgi
Karalama 5	(	Tek kavisli çizgi
Karalama 6		Çok sayıda dikey çizgi
Karalama 7		Çok sayıda yatay çizgi
Karalama 8		Çok sayıda çapraz çizgi
Karalama 9		Çok sayıda eğri çizgi
Karalama 10	~	Yarı bükülmüş açık çizgi
Karalama 11	~	Yarı bükülmüş kapalı çizgi
Karalama 12	~	Zikzak ya da dalgalı çizgi
Karalama 13	e	Tek çember çizgi
Karalama 14	eee	Çok sayıda çember çizgi
Karalama 15	eee	Helezonik çizgi
Karalama 16	eee	Üst üste çizgilerle dolu çember
Karalama 17	eee	Üst üste çizgilerle çember
Karalama 18	eee	Açılmış dairesel çizgiler
Karalama 19	eee	Tek kesilmeli çember
Karalama 20	eee	Kusurlu çember

Resim 8. Kellogg'un karalama örnekleri

Resim 3. (Artut, 2007:39)

Resim 4. (Yavuzer, 1998:29)

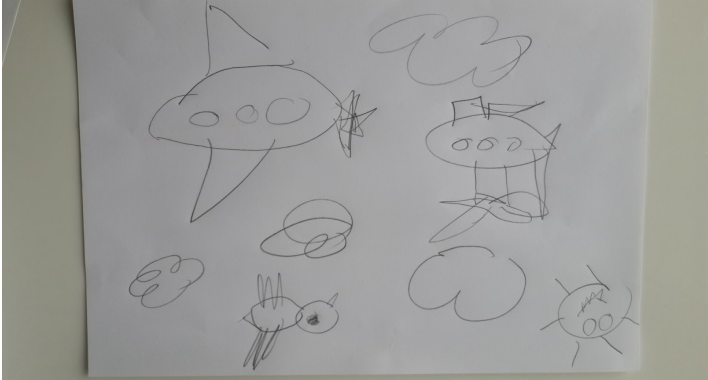
Çocuğun insan resmini kafadan ibaret olarak çizmesinin sebebi ise onun için en önemli görünen beden parçası olmasıdır. Çünkü çocuk bebekliğinden itibaren insanlarla karşı karşıya geldiğinde ilk olarak yüzle temasa geçmektedir. Kimi zaman gözleri ve burnu doğru yerlerine yerleştiremediğini görürüz. Çocuğun bu dönemde mekân algısı gelişmediğinden kâğıt üzerinde boşlukta uçuşan dağınık çizgiler çizmektedir. Yaptığı karalamalar sırasında belirli bir renk seçimi yoktur. Renkleri kullanmada son derece özgür davranan çocuk, nesnelerin renklerini olduğu gibi değil kendi istediği şekilde kullanır. Canlı ve parlak renkleri kullanmayı her zaman tercih etmektedirler. Boyama yapmak çocuk için bir zevktir. Yatay ve dikey çizgiler halinde boyarlar. 4 yaşlarında mekânı algılamaya başladığını gösteren ilk ipuçları görülür. 4 yaşındaki çocuk baş olarak çizdiği yuvarlağa kolları ve bacakları temsil eden çizgileri ekleyerek ilk insan figürünü çizer. Böylece çöp adam dediğimiz insan figürlerinin temelini atmış olur (Resim 5). Bu yaşta artık çizimlerinde ve boyamalarında el becerilerinin biraz daha geliştiği gözlemlenmektedir. Boyamadan büyük zevk aldıkları görülür. Yuvarlağa yeni ekler yapmayı öğrenen çocuk artık bir maceranın içindedir.

Resim 5. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

3. Değişen Simgeler ve Şema Öncesi Dönem (4-7 Yaş)

4 yaş civarında çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlarlar. Kesin olarak bunların ne olduğunu söylemek oldukça güçtür. Ancak 5 yaşlarında, insanlar, evler ya da ağaçlar tanınmaya başlanır, çocuk 6 yaşına geldiğinde biçimler ve şekiller konulu olmaya başlar. Yapılan resmin türünü belirleyecek türlü öğeler ortaya çıkar (Yavuzer, 1992:41). Bu dönem işlem öncesi dönemin bir parçasıdır. Çocukta artık sembolik düşünce, bağlantıları görme, sınıflandırma ve sayıları anlama yeteneği yavaş yavaş artmaktadır. Bu dönemde çocuk artık kendini çevrenin bir parçası olarak görür ve çevresindeki nesne ve insanlarla özdeşim kurmaya başlar. Lowenfeld'e göre bu dönemde çocuk resim yapma, düşünme ve gerçek arasındaki ilişkileri keşfetmeye başlamaktadır (Malchiodi, 1998:121-123).

Çocuğun bu dönemde dairesel ve uzunlamasına çizdiği çizgilerin biçimlenmeye başladığı gözlenmektedir. Çizdiği figürleri büyük veya küçük olmasına bakmadan sayfanın her yerine yerleştirmektedirler (Resim 6). 5 yaş çocuğu insan figürü çizerken bir kafa ve bir gövde çizer. Kafada gözler, bir burun ve bir ağız olur, kollar ve bacaklar artık gövdeden çıkar. Genellikle yüzler önden görünümüleriyle çizilir ve ifadesizdirler. Eller parmaklı ya da parmaksız çizilebileceği gibi, gövde kısmına önem verildiğinde, bu kısmın da abartılarak çizildiği görülmektedir. İlerleyen her yaşla boyun, parmaklar, kulaklar ve gözbebekleri gibi özellikler eklenir. Bu dönemde çocuklar yaptıkları resimleri göstermek ve açıklamak arzusundadırlar. Çocuklar kişilik ve gelişimlerinin özelliklerini vurgulayan türde resimlerini açıklamaya çalışırlar (Yavuzer, 1992:42-43).

Resim 6. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

Dönemin başlarında, kâğıt üzerinde her yere gelişigüzel ve uçar halde yerleştirilen figürler, dönemin sonuna doğru yer çizgisi adı verilen bir çizginin üzerine daha anlamlı bir şekilde yerleştirilmekteydi. Resimlerin konuları kendisi ve ailesi çevresinde şekillenmektedir. Tamamen duyguları ile hareket eden çocuk içinden geldiği gibi resim yapar. Resimlerinde hiçbir kısıtlama ve yapamama endişesi yoktur. Bu nedenle

figürler şematiktir. Çizdiği resimlerde ana temayı abartarak, boyutlarında değişiklik yapıp ön plana çıkarır. Örneğin kuşu evden daha büyük çizebilir. En sevdiği renklerle yukarıdan aşağı, soldan sağa geniş fırça darbeleriyle boyama yapmayı tercih eder. Pembe bir güneş, yeşil bir kedi, mavi bir ağaç ya da mor bir insan yapabilir. Çocuk içinden geldiği gibi boyadığından serbest bırakılmalıdır. Resimlerinde aynı zamanda gerçekçi renklerde kullanabilir. Bu konuda çocuk kesinlikle eleştirilmemelidir. Zaman içerisinde zaten gerçekçi boyamaya geçecektir.

Altıncı yaştan itibaren sanatsal becerileri gelişmeye başlar. Bunun belirtisi gerçek şemaların gelişmesidir. Örneğin bir insan figüründe genelde dairesel baş, şekilli saçlar, kollar ve bacakları çizer. Kahverengi gövdeli, yeşil yapraklı ağaçlar, kâğıdın köşesinde sarı bir güneş, sivri çatılı bir ev çoğunun resminde standarttır. Resimlerinde yer çizgisi vardır (Resim 7). Bu çizgi ya kâğıdın alt kısmına çizilir veya kâğıdın alt kenarı yer çizgisi olarak kullanılır. Resimlerinde gök çizgisi de olabilir. Genellikle mavi bir şerit şeklinde boyarlar. Derinlik kavramı yoktur. Örneğin masa çizerken masanın basit bir yandan görünüşünü çizer. Arabanın dört tekerliğini, sandalyenin dört bacağına çizebilir (Malchiodi, 1998:127-129). Bu dönemde karşımıza “saydamlık özelliği” çıkar. Çocuk bir objenin içinde veya arkasında bulunan ve görünmemesi gereken eşyaları ve figürleri sanki görünüyor gibi çizer.

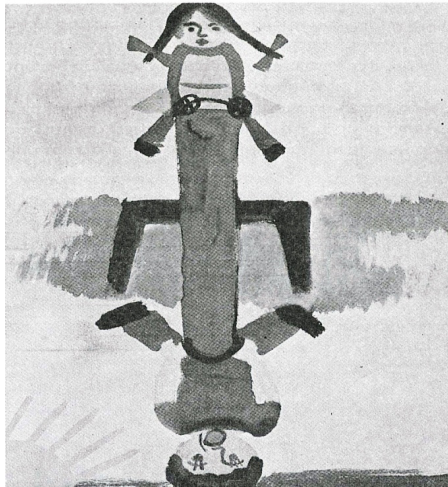
Resim 7. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

Örnek olarak bir evi önden çizer ve evin içinde insanları, eşyaları da gösterir. Böylece evi saydamlaştırır (Resim 8). Bunun sonucunda “saydam” ya da “röntgen” çizim denen şeffaf resim ortaya çıkar (Yavuzer, 1992:46).

Resim 8. (Yavuzer, 1998:46)

Çocuklar resimlerinde nesneleri resim düzlemine yatırarak çizerler. Düzleme özelliği olarak isimlendirilen bu özellikte, nesneler bir görüş noktasından değil de birçok görüş noktasından bakılıyormuş gibi çizilir (Resim 9). Çocuklar bu tür resimleri yaparken ya kâğıdı resmi yaptıkları yöne doğru çevirerek ya da kendileri kâğıdın etrafında dönerek çizerler. Bu dönemde çocuklar için ev önemli bir yer tutar. Özellikle çocuklar mutlu bir çocukluk geçiriyor, ailesini seviyor ve ailesi de çocuğu seviyorsa çocuk bunu bacasından duman çıkan evini çizerek anlatır. Çocukların yaptıkları resimler onları tanımamızda ve onları anlamamızda bize yardımcı olmaktadır (Buyurgan & Buyurgan, 2007:58-59).

Resim 9. (Yavuzer, 1998:46)

Bu dönemde çocuklar çizimlerinde resminin konusunu oluşturan öğelere ben-

merkezci bir bakış açısı ile yaklaşır. Tamamlama özelliği olarak isimlendirilen bu özellikte çocuk varlıkları gördüklerinden daha çok, bildikleri ya da düşündükleri gibi çizerler. Örnek olarak, bir ağacın köklerinin gözükmemesi gibi. Çocuk kendisi içi önemli, büyük ve güçlü olan kişileri her zaman büyük ve kâğıdın ortasına çizer. Boy hiyerarşisi olarak isimlendirilen bu özellikte bazen de çocuk resimlerinde çizilmesi zorunlu fakat istemediği, sevmediği bir figürü resim yaptığı kâğıdın köşesinde silik, ufak ve belli belirsiz çizer (Resim 10).

Resim 10. İlsu Aydın (Özönder Aydın Arşivinden)

Çocuklar çoğunlukla yakın çevrelerinin etkileri altında kaldıklarından önceden ezberlenmiş, yaratıcılık açısından sakıncalı bazı şablon çizimleri benimseyebilirler. Örnek olarak, "62" rakamından tavşan resmi, "M" harfinden kuş veya uçları birbirine değecek şekilde oluşturulan iki üçgenden (papyon şeklinde) kelebek resmi çizerler (Artut, 2007:49).

Renk üzerinde incelemelerde bulunan uzmanlar, kız çocukların renk seçimine erkek çocuklardan daha fazla önem verdikleri sonucuna varmışlardır. Gözlemler, bazı çocukların kırmızı, sarı ve portakal rengi gibi sıcak renkleri ısrarla kullanmalarına karşılık, bazılarının da siyah, mavi, yeşil ya da kahverengi gibi soğuk renkleri seçtiklerini göstermektedir. Araştırmalarını renk konusunda yoğunlaştıran uzmanlar, sıcak renkleri seçen çocukların çoğunlukla, sevecen, uyumlu ve iş birliğine önem veren çocuklar olduklarını, buna karşılık sürekli olarak soğuk renkleri seçen çocukların ise iddialı, çekingen, güçlükle kontrol edilebilen ve uyumsuz davranışlarıyla dikkatleri çeken çocuklar olduklarını belirtmektedir. Uzmanlara göre ısrarla soğuk renkleri seçen anaokulu çocukları, gerçek duygularını bastırma ve gizleme eğilimindedirler. Bu çocuklar evlerinde aşırı baskı yoluyla kontrol edilmek istenen çocuklardır (Yavuzer, 1998:52). Bunun yanında uzmanlar çocukların hoş ve güzel buldukları figürlerde en sevdikleri renkleri, kötü figürlerde ise en az tercih ettikleri ve sevmedikleri renkleri, kötü karakterdeki figürlerde ise siyah rengi kullandıklarını belirtmişlerdir.

4. Sonuç

Çocuk gelişiminde, karalamalar keşfetmenin genel bir evresi olarak karşımıza çıkar. Her çocuk karalamalar yaparak resim yapmaya başlar. İlk defa tek başına bir eylem gerçekleştirdiğinden, kazandığı bu ilk zaferi sürekli olarak tekrarlamak ister. Bu yüzden çocuğun dünyasında resim her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. İlk başlarda oyun olarak çizdiği karalamalar zaman içerisinde bedensel ve zihinsel gelişimine paralel olarak, yetişkinler tarafından anlaşılabilir anlamlı çizgiler haline dönüşür. Çocuğun çizdiği resimlerdeki gelişmeler, çizgisel dönemleriyle açıklanmaktadır. Yaptığı karalamalar ile kendi varlığını ispat etmeye başlayan çocuk, şema öncesi döneme geçmesiyle birlikte yaptığı resimler ile bizlere coşku dolu dünyasını yansıtır. Okul öncesinde resim, çocuğun bize kendisini yansıtmayı ve olaylar hakkında duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde en önemli anlatım aracı olmuştur.

2.5-3 yaşlarında çizilen anlamsız çizgiler, 4 yaşla birlikte görsel kontrolün gelişimiyle daha anlamlı hale gelir. Baş çizimi yuvarlak olarak karşımıza çıkarken, gözler ise noktalar halinde çizilir. Eller, kulaklar ve saçlar belirgin bir şekilde çizilir. Bezende ikinci bir yuvarlak başın altında gövde olarak çizildiği de görülmüştür. 4-5 yaşlarında ise çizgilerle anlatılmak istenilenler şemalara dönüşmüştür. İnsan, ağaç ve ev resimleri şemalarla anlatılmaktadır. Mekan kavramı gelişmediğinden bütün figürler kağıt üzerinde havadadır. Saydamlık, düzleme ve tamamlama özelliklerine en çok bu yaşlarda rastlanılmaktadır. 5-7 yaş arasında çizdikleri çizgiler ile gerçekleri yansıtmakla birlikte gördüklerinden daha çok bildiklerini çizerler. İnsan figürü çizimlerinde giysi ve cinsiyet önemsemeye başlarlar. Kendi benliği üzerinde çizimler yapan çocuk artık figürlere hareket verebilmektedirler. Okul öncesi çocuğunun resimleri içgüdüsel ve kendiliğinden gelişir. Çizimleri son derece özgür, yalın, canlı ve semboller şeklindedir. Renk konusunda oldukça özgürlerdir. Çizimlerinde estetik kaygıya yönelik bir korku olmadığından, kendilerine güvenleri sonsuzdur.

Okul öncesi döneminde çocuk doğal olarak hareketli ve coşkudur. İlgi yönü sınırlıdır, el kasları henüz tam olarak gelişmediğinden çabuk yorulur ve bıkar. Korkusuzca, yapamama endişesi olmadan çizer. Elleriyle çalışmayı sevdiği gibi, her şeyi merak ederek, öğrenmeyi sever. Her an ön planda olmayı seven çocuk, yaptığı işten gurur duyduğu gibi kolaylıkla gururu da zedelenebilir. Çocuğun duygusal gelişimi aileyle birlikte gelişir, okul öncesi eğitim kurumları ise bu gelişim sürecini geliştirir ve pekiştirir. Resim, dil becerileri gelişmeyen çocuğun en doğal ifade aracıdır. Kendiliğinden gelişir, resim yaptırmak için çocuğu zorlamamıza gerek yoktur. Çizdiği resimler kendinden bir parçadır. Okul öncesi ortamında çocuklara öğretmenler, resim yapma imkânı hazırlayarak, malzeme çeşitliliği sağlayıp, çizmeye cesaretlendirmelidirler. Dikkat süreleri ve kas güçleri dikkate alınarak, onların yaptıkları resimleri eleştirerek, nasıl yapmaları gerektiği konusunda yönlendirmemeliyiz. Çünkü çocuk yaşantı ve deneylerle öğrenir. Örnekler gösterilmeden çocukların özgün çalışmaları sağlanmalıdır. Yaptıkları resimler üzerinde sohbet ederek, resimlerine değer verildiği hissettirilmelidir. Çocuk beğenildiğinin farkına vardıkça daha özgüvenli olacaktır. Buda özgür ve yaratıcı davranışların gelişmesi açısından, çok önemlidir.

Okul öncesinde resmi, çocuğun iç dünyasından kaynaklanan gereksinimlerin kaynağına inmemizi sağlayacak en önemli iletişim aracı olarak ele almak gerekmektedir.

Kullandığı kâğıdın büyüklüğü, figürleri çiziş şekli ve yerleştirilişi, kalem sert ya da silik kullanması ve boyarken kullandığı renkler çocuğun ruh halini gösterebilmektedir. Resim eğitimi, bütün sanat dallarının eğitimi gibi duyarlılıkların eğitimidir. Özellikle, grup ortamında gerçekleştirilen sanat etkinlikleri çocuğun algı, beceri ve yaratıcı gücünün bir göstergesi olmaktadır. Çocuğun büyürken geçirdiği dönemleri bilmek ve bu bilinçle yönlendirmeler yapmaktır. Resim çizme konusunda başarılı sayılabilecek çocuk, öğretmenin isteklerine ve kurallarına uyan çocuk değil, resim yoluyla bize kendini anlatabilen ve resmine hayat verebilen çocuktur. Biz eğitimciler okul öncesi çocuklarını bu yolda destekleyerek, onlara yol göstermeliyiz. Böylece çocuk çizgilerine değer verildiğini hissederek, yaratıcı, alternatifli düşünebilen ve özgüveni olan bir birey olarak yetişebilecektir.

5. Kaynakça

- Alakuş, A. O. & Mercin, L. (2009). Sanat Eğitimi Ve Görsel Sanatlar Öğretimi, Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Artut, K. (2006). Sanat Eğitimi Kuramları Ve Yöntemleri, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Artut, K. (2007). Okul Öncesinde Resim Eğitimi, Ankara, Anı Yayıncılık.
- Buyurgan, S. & Buyurgan, U. (2007). Sanat Eğitimi ve Öğretimi, Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Cappacchione, L. (Çev: D. Özen) (2012). Sanat Terapisiyle İyileşmek, İstanbul, Kaknüs Yayınevi.
- Collado, F. Y. (1999). The Role of Spontaneous drawing in The Development of Children in The early childhood settings, www.Eric.Ed.Gov/Ericwebportal/Recorddetailaccno=Ed438898
- Kellogg, R. (1970). Analyzing Children's Art. Usa: Mayfield Publishing Company.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). Sanatta Eğitim, Ankara, Pegem Yayıncılık.
- Malchiodi, C. A. (1998). Çocukların Resimlerini Anlamak, İstanbul, Epsilon Yayıncılık.
- San, İ. (1977). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, Ankara.
- Samurçay, N. (2006). Çocuk ve Resim. *Artist*, sayı:6, 22-27.
- Türkdoğan, G. (1984). Sanat Eğitimi Yöntemleri (Resim-İş Öğretimi), Ankara, Gül Yayınevi.
- Yavuzer, H. (1998). Resimleriyle Çocuk, İstanbul, Remzi Kitabevi.

Extended Abstract

Introduction

Art is one of the most effective areas in one's learning process and developmental stages. Art and the child are two phenomena that cannot be separated from each other and that are constantly changing, evolving and active. As for the art education of a child, painting education comes to mind first since no form of art is as effective as painting is in terms of children's expressing and proving themselves and perceiving the outside world. Painting is one of the most natural communication tools of children. Drawing pictures is a self-evolving and voluntary behaviour for a child whose linguistic skills are not yet fully developed. One does not have to force himself/herself to draw. The brain development induces a natural interest in artistic activities in children. This is because the brain's right hemisphere that is the centre of creativity develops faster and earlier than the left hemisphere that allows the development of linguistic competence and analytical thinking (Cappacchione, 2012:30).

First encounter with lines: the scribble stage (2-4 years)

In the artistic development of children, the first stage of artistic production begins with lines. Since the first man, the first lines have been the basis of all artistic representations.

This stage has been called by many educators as the scribble stage. Piaget, however, describes this stage as 'pre-scribble stage'. The scribble stage which starts with the first lines of the child (Picture 1) lasts until the first symbol that appears at about four years old (Kırıçoğlu, 2002:76).

Children start drawing with a style that some education researchers and scholars call 'scribbling'. This stage is a period in which the eyes and hands do not fully adapt to each other, the drawings do not lead to any particular object or idea and the drawing cannot be described by children. Moreover, this stage is a time in which muscular co-ordination has developed and children try to harmonise their hand and eye activities (Collado, 1995:5).

Changing symbols and pre-schematic stage (4-7 years)

Children around the age of 4 start to draw shapes that are quite recognisable. It can be very difficult to say what those shapes represent. At the age of 5, however, people, houses and trees become recognisable. When the child reaches the age of 6, the shapes start to have a theme or topic. Moreover, various kinds of items that can determine the form of the picture drawn appear at this stage (Yavuzer, 1992:41). This stage is a part of the preoperational stage. Children now slowly develop the ability of symbolic thinking and to recognise the connections, categorise items and understand numbers. In this stage, children see themselves as a part of the environment and begin to identify themselves with the objects and people around them. According to Lowenfeld, children begin to explore the relationship between drawing, thinking and reality in this period (Malchiodi, 1998:121-123).

Conclusion

In the child development, scribbling appears as a general phase of exploring. Every child begins to draw pictures by making scribbles. As they perform an action on their own for the first time, they would like to repeat this first victory they have earned. Therefore, painting has always been an important place in children's world. In line with their physical and mental development, the scribbles children draw as a game in the first place turn into meaningful lines that can be understood by adults in time. That is, the developments in the pictures made by children can be explained by their drawing stages. The child, who begins to prove his/her own existence with the scribbles s/he has made, reflects his/her world full of enthusiasm through the pictures s/he draws in the pre-schematic stage. Painting at pre-school becomes the most important means of expression when children reflect themselves and express their feelings and thoughts about the events.

The child who can be considered successful in drawing is not a child who follows the teacher's instructions and rules, but a child who can express himself/herself to us through painting and give life to his/her pictures. We, as educators, should guide pre-school children by supporting them in this process. In this way, they will feel that their lines are valued and they can grow up as creative and self-confident individuals with alternating thinking.